

veel geprikkeld is door het kunstlicht om ons heen, zien we bijkans niets, maar dan begint langzamerhand een zacht, vaag licht te schijnen van uit het diepzwarte der hemelruimte. Wanneer we het oog onmiddellijk aan het oogglas (oculair — het tegenovergestelde glas heet objectief) brengen, wordt de lengte van den kijker tot bijna niets gereduceerd en is het alsof we vlak voor een rond venster staan, dat uitziet op het onmetelijke, oneindige. Daar schitteren om en in dat vage licht de kleine sterren als diamant op zwart fluweel. De nevelvlek geeft den indruk van een vrij sterk licht geplaatst achter een matglas.

Hoewel met het bloote oog reeds duidelijk zichtbaar, is de nevelvlek eerst in de 17e eeuw (1618) ontdekt geworden en nog bij toeval. Cysatus volgde de komeet van dat jaar en zoo-doende kwam hij tot de ontdekking.

Huygens heeft er in 1656 een teekening — de eerste — van gegeven, nog zeer gebrekkig echter. De ster θ verschijnt op die teekening als drievoudig; toenmalige instrumenten waren te zwak om nummer vier van het trapezium aan te toonen.

Waar een zoo groote opeenhooping van sterren plaats vindt om en in (althans voor het oog) de nevelvlek, spreekt het vanzelf dat men zich wel eens afgevraagd heeft of er mogelijk ook eenig verband bestaat tusschen de nevelagglomeratie en de zoo buitengewoon talrijke sterren.

De nevelvlek — het is door spectraalanalyse aangetoond — bestaat echter niet uit een sterrenhoop, maar uit *gassen*. Of er wellicht toch nog verband is?

We tasten hier in 't duister, ondanks de vele theorieën en hypothesen die de wetenschap opwerpt.

Wat is die verwijderde nevel? 't Lichtend mysterie van wereldwording? Verdichting van de kosmische oerstof, waaruit eens bollen, draaiende bollen zullen ontstaan?

Wij raken hier de diepste problemen van wereldformatie en wat daar in oneindige verten gebeurt — waarvan wij alleen duizenden en duizenden jaren later een flauwe lichtflukkering ontvangen — is voor een korte spanne tijds te noteeren — bij beschouwing van het zwakke beeld uit het verre verleden — *doorgronden* is ons niet gegeven, daarvoor is de duur van ons leven te kort, ons bevattingsvermogen te gering.

Heemstede.

H. A. KUYPER.

VRAGEN EN KORTE MEDEDEELINGEN.

LITERATUUROVERZICHT.

No. 27.

Het lijkt soms wel alsof de »veldbiologen« meestal (want er zijn loffelijke uitzonderingen) er meer plezier in vinden de natuur te *plunderen* dan het natuurleven *gade te slaan* en *levend* te onderzoeken. Daardoor is onze kennis aang. ande het *leven* der dieren en planten ook zooveel geringer dan onze aantekeningen over hun woon- en vindplaatsen, en alles wat verder met die alzalige plunder- en verzamelwoede samenhangt.

PYCRAFT.

Een zeer leerrijke illustratie van het feit dat men nog absoluut *onvoldoende* heeft uitge-maakt of het *ringen der vogels* den schietlust der menschen in de hand werkt of niet is het volgende: In het jaarboekje 1912 van de »Natuurmonumenten« staat op pag. 17: »Een indirect nadeel zou kunnen zijn, dat de ring reeds bij de levende dieren zoodanig de aandacht trok, dat men ze daarom doodde. *Daarvan is echter geen sprake*« (ik cursiveer), en in denzelfden geest op pag. 42 onderaan: »Dat men, om geringde vogels te bemachtigen, meer vogels zal dooden dan anders, is *mogetijk, doch niet waarschijnlijk*. Een half uur daarna ontvang ik het Octobernummer van de »Ornithologische Monatsberichte« en daarin staat toevallig op p. 159 een artikel van *Werner Hagen*, getiteld »*Ringversuche*« en daarin wordt beschreven dat er een vink met ring in de omgeving van den schrijver nestelde: »*Mit blossem Auge erkannte der Sohn des Besitzers den Ring*. Da das Pärchen nur 4 Junge gross gezogen hatte, von dem eins ver-

unglückte, da die Jungen schon seit einigen Tagen ausgeflogen waren, glaubte ich, das *gezeichnete ♂ abschiessen zu können* (!)

Dan volgt de beschrijving, op lakonische manier, van den ring, en er komt achteraan, net alsof het stuk als een parodie is bedoeld: »Eine Einwirkung auf das Bein ist nicht festzustellen!! Kan het bespottelijker? »Men«, (en wel een heel bekende Ornitholoog) stelt in triumpheerende stemming vast, dat het ringen der vogels *geen* kwaad doet aan hun pooten (wie zou ook dit durven en kunnen veronderstellen bij die kleine en lichte ringetjes) maar ofschoon die ringen dan *geen* kwaad gedaan hebben en nooit zullen doen, *doodt* men door schieten den vogel uit *pure nieuwsgierigheid*, of dit nu het individu is, dat men veronderstelt. En er komt nog iets heel raars achteraan: »Ich muss allerdings gestehen, dass ich das abschiessen ungern tat (en dan in een noot onder aan de bladzijde, opdat men toch vooral niet zal veronderstellen dat hij het *dooden zelf, ter wille van den ring* verkeerd vond, laat hij er bijdrukken bij het »ungern«: »*nicht wegen der Tötung*«!!) da ja die Möglichkeit vorlag, den Vogel noch später zu bekommen«. Dus ofschoon hij wel veronderstelde, dat hij den ring toch later wel zou te zien krijgen, schoot hij uit pure ongeduld den vogel maar vast dood.«

Zet deze ware *gebeurtenis*, die slechts *één* voorbeeld is van de vele die iedereen die op de hoogte is en blijft van de vakliteratuur *dagelijks*, onder de oogen komen, nu eens tegenover de *bewering* van de genoemde Nederl. personen, waarvan er één pertinent verklaart dat er »*geen sprake van is*« en de andere het »*niet waarschijnlijk*« acht. Zulke tegenstrijdige feiten komen mij héél vaak onder de oogen, en ik kan dan niet begrijpen dat men van de andere zijde, waar die literatuur op 't oogenblik blijkbaar niet nagegaan wordt, zoo pertinent te werk gaat. Overtuigt u door middel van de literatuur dat er onder de trek- en broedvogels door »*schietters*« héél wat nadeel gebracht wordt alléén om het feit dat het ringetje zal vertellen, tuk als deze menschen zijn op het misschien ontdekken van »iets zeldzaams« of »iets onbekends« wat verspreiding etc. aangaat. Met andere woorden: er is sedert de ringetjes-manie een schietreden *bijgekomen*. Bij al het mooie en nuttige en interessante dat de ringetjes ons geven, moeten we dit *ware*, door *feiten gestaafde euvel* moedig onder de oogen zien en niet wegmoffelen. Daárop wilde ik alleen wijzen. Het experiment zelf vind ik zeer interessant en goed, maar men mag voor deze liefhebberij geen levens telkens opofferen, dan wordt het onbillijk en dus immoreel.

In de *Naturw. Wochenschrift* van 28 April '12 en in »*Natur*« van 15 Juni '12 is een zéér belangrijke zaak ter sprake gebracht, die in ons land nog (zoover ik weet) geen enkele woordvoerder heeft gehad, n.l. het oprichten van een *nationaal archief van natuuroorkonden*. Zoo iets is voor onze kennis van dieren- en plantenleven van ons vaderland van oneindig meer belang dan alle particuliere verzamelingen van doode dieren en planten *naast* het centrale, Rijksmuseum en Herbarium. Van elk levensmoment van alle Nederl. dieren en planten, van alle levensverrichtingen en alle levensvormen een rijk gesorteerde, goed gecatalogiseerde en wetenschappelijk gerangschikte collectie van streng geschifte photo's en stereo's, dat is het monument, waaraan door de Nederl. Biologen eens gewerkt moest worden, dan kunnen we later dit *moderne Nederl. natuurmuseum* uitbreiden tot over de Nederl. grenzen en ten slotte tot over de Europeesche grenzen. Van elke goede opname van ieder natuurverschijnsel wordt dan een overtuigend en fijn afgewerkt bewijsstuk in ons nationaal museum gevonden, evenals een huid of gedroogd exemplaar in onze andersoortige collecties. In Duitschland is deze onderneming al aan den gang, en strekt zich uit over landschappen, bosschen, boomgroepen, allerlei planten en dieren en hun levensuitingen, gebergten, bronnen, rivieren, meren, watervallen, etc., en dit archief is gevestigd te Berlijn: Staatliche Stelle für Naturdenkmalpflege, Grunewaldstr. 6—7. Het eerst is hierop gewezen door *Georg Schultz* in zijn »*Natururkunden*«-inleiding en nu reeds is het opgericht. Hoelang zal het bij ons nu duren?

In het October-nummer van »*Natur*« is een belangrijk artikel gewijd met illustraties aan de »*Terragraph*« *ein Hilfsapparat zu Beobachtung des Tierlebens im Freien* door *Günther*; de dieren fotografeeren zich hierdoor zelf bij hun allergeheimste en meest onbekende handelingen, zooals de bijgegeven opnamen laten zien en we vermeerderen onze theoretische kennis er ook sterk door: *Hegendorf* heeft met zijn apparaat aan vosse- en dasholen opnamen van 67 dagen in één stuk door, gemaakt. Uit de *Terragrammen* van konijnen kon men zien, wanneer de moeder de jongen zoogde, hoelang de jongen onder de aarde leven en daar gevoed worden. »Ein geradezu entzückendes Bild bot das mit Jungen besetzte Nest eines Schwanzmeisenpaares, das an den 7 Meter entfernten Terragraphen angeschlossen war. Der Kontakt befand sich unmittelbar vor dem Einschlußloch des Nestes. So oft die Alten mit einer Raupe ankamen, schlossen sie durch Aufsitzen den Kontakt. Die Terragramme ergaben eine staunenswerte Pünktlichkeit, mit der die Tiere morgens die Arbeit beginnen und abends beenden«. Zoo bleek dat één enkele familie staartmeezen per dag 2000 rupsen van den eiken bladroller opaten; dat geeft per maand 60,000 van deze schadelijke rupsen. Alléén deze rups werd genomen. Een vliegenvanger werkte volgens deze terragrammen 17 uur per dag voor

zijn jongen, en de buit bedroeg 800 insecten; de ouders gebruikten 600 insecten, zoodat de familie per dag 1400 insecten verdelgde, dat geeft per maand 42,000 stuks.

In het laatste nummer van »De Levende Natuur» vraagt *Leefmans* of het mogelijk is, dat er een gewone *hop* aan boord gevangen werd in de Golf van Aden. Dit dunkt mij wel; het is dezelfde opmerking als de Ornitholoog *Frank Finn* beschrijft gedurende zijn zeereis naar Achter-Indië van Engeland uit, gedurende welke onze gewone *nachtzwaluw* midden op den dag op den vollen oceaan om het schip vloog en zelfs op het schip verscheen. Stel u voor een absolute *nachtvogel* bij ons, die op den trek tijden lang om de stoomboot heen vliegt midden op den dag, en zoo tam is dat hij onder 't vliegen het schip letterlijk met zijn vleugels aanraakt, en alle fijne veerteekeningen laat zien. Dit verschijnsel van de nachtzwaluw heeft *Finn* driemaal op verschillende tijden waargenomen. Het verschijnsel met de *hop* is dus zeer goed mogelijk, en de nieuwe *Naumann* noemt vele gevallen op van het vangen van de *hop* in open zee.

Schuster maakt in de *Ornith. Monatsberichte*, April 12 de zeer juiste opmerking dat bij de z.g.n. »spottende vogels» vele geluiden »hun eigen, karakteristieke geluiden» genoemd worden, zonder dat dit waar is. Die geluiden zijn vaak nagebootste geluiden van buitenlandsche vogels, die ze in den winter in 't Zuiden leeren. Zoo hoorde *Schuster* de grauwe klauwier in O.-Afrika zingen gedurende onzen wintertijd, en hij ontdekte toen, doordat hij vele Afrikaansche vogelgeluiden leerde kennen, dat de z.g.n. »karakteristieke» geluiden van dezen grauwen klauwier, nagebootste Afrikaansche vogelgeluiden waren.

Zoo ziet men, dat een algemeen verbreid, overal geaccepteerd idee plots geheel omvergeworpen kan worden door zuivere waarneming. En dat gebeurt juist nog al eens met die z.g.n. algemeen geaccepteerde dingen, die... héél zelden werkelijk *waargenomen* zijn. Zoo ook het overal weer geciteerde en door ieder geloofde en door »men» uitgerekende (!) verschijnsel dat bij vogels de mannetjes ver in de meerderheid zijn, en dat daarom het vogelvangen voor kooien niet schadelijk is. Dat klinkt zeer imponeerend en voor vogelvangers heerlijk, maar »is 't waar»? en waarop *steunt* die bewering?

Dr. Heinroth betwijfelt het feit *zéér* (in de *Monatsberichte* No. 9; 1912) en laat dit zien door gegevens en toont aan dat altijd weer de paar zelfde gevallen geciteerd en herciteerd worden om dat zoogenaamde overwicht der mannetjes te generaliseeren (ten voordeele der vogelvangers!)

Een volgenden keer over pas ontvangen nieuwe uitgaven.

Dordrecht.

P. J. BOLLEMAN VAN DER VEEN.

De Hollandsche aquatica-nesten van Löbbecke-Thienemann. — Naar aanleiding van wat de heer Van Pelt *Lechner* opmerkte (Zie »D. L. N.» XVII pag. 263) over de strenge eischen, die *Thienemann* stelde, om tot de zekerheid van een vogelsoort te besluiten, zou ik daartegenover op enkele vergissingen van dezen auteur willen wijzen, die m. i. tot voorzichtigheid mogen stemmen, bij het raadplegen van *Thienemann's* werk, althans waar het twijfelachtige gevallen betreft, als het broeden van *Calamodius aquatica* (Gm.) in Nederland.

Een dezer dagen kwam mij de »Ornithologische Briefe» (1881) van E. F. von *Homeijer* — »ein köstliches Buch»,¹⁾ volgens *Dr. Kurt Flöricke* — in handen. Leerzame lectuur in velerlei opzicht!

Uit de enkele brieven van *Thienemann* aan zijn vriend Von *Homeijer*, in dit werk afgedrukt, blijkt allereerst, dat Th. zelf — ook al ten gevolge zijner minder gunstige gezondheid —, weinig in staat was tot persoonlijk waarnemen en verzamelen, zoodat hij veelal geheel moest afgaan op mededeelingen hem door derden verstrekt.

Dit is op zichzelf al een groot bezwaar: »On n'est bien, servi que par soi-même», maar een gevolg was ook, dat *Thienemann* van sommige eieren, die hij in zijn werk afbeeldde, een veel te licht gekleurde reproductie gaf, omdat hij de natuurlijke kleur der *gepulveerde* eieren nimmer gezien had.

Maar om nu op enkele vergissingen te komen, die te wijten waren aan *Thienemann's* vertrouwen in derden gesteld. In een brief, dato 1 December 1845, O. B. pag. 92, schrijft *Thienemann* over een ei van *Scolopax gallinula* (hem door Von *Homeijer* verstrekt en waaromtrent deze in een noot opmerkt: »Dies Ei war von mir selbst genommen und der ausserordentlich zahme Vogel mehrmals auf dem Neste beobachtet.»): »Ist für den Vogel gross, schliesst sich aber doch ziemlich an *Sc. frenata* und *gallinago* an. Das Exemplar meiner Sammlung erhielt ich vom verstorbenen *Grafen zu Münster* welcher mir versicherte, den Vogel beim Neste geschossen zu haben.»²⁾ Es weicht von dem Ihrigen sehr ab und muss einem andern Vogel angehören.

Wat moet men nu gelooven. Was de berichtgever onbetrouwbaar of geeft zelfs het schieten van den vogel bij het nest nog geen voldoende zekerheid?

¹⁾ Dr. Kurt Flöricke, Deutsches Vogelbuch (1907) pag. 123.

²⁾ Cursivevering van Von *Homeijer*.